

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
“ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ”
УКРАЇНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК**

ЗАХАРОВА Наталя Юріївна

УДК [631.16:658.155]:634.2(477.7)

**ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПЛОДІВ
КІСТОЧКОВИХ КУЛЬТУР І ОСНОВНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ ЇЇ
ПІДВИЩЕННЯ**

Спеціальність 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 2006

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Таврійській державній агротехнічній академії Міністерства аграрної політики України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України
Шестопаль Олександр Миколайович,
Інститут садівництва УААН,
головний науковий співробітник

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Рульєв Віталій Андрійович
Інститут зрошувального садівництва
ім. М.Ф. Сидоренка УААН,
директор інституту

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник
Шумейко Анатолій Іванович
Національний науковий центр
“Інститут аграрної економіки” УААН,
провідний науковий співробітник
відділу ціноутворення і кон’юнктури ринку

Провідна установа: Національний аграрний університет
Кабінету Міністрів України, м. Київ

Захист відбудеться “23” січня 2007 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.01 в Національному науковому центрі “Інститут аграрної економіки” Української академії аграрних наук за адресою: 03680, м. Київ-МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 3-й поверх, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки” УААН за адресою: 03680, м. Київ-МСП, вул. Героїв Оборони, 10, 2-й поверх, кім. 211.

Автореферат розісланий “ 8 ” _____ грудня _____ 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Пулім В.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Підвищення ефективності виробництва плодів кісточкових культур є об'єктивною передумовою поступу промислового садівництва. В умовах глобалізації світової економіки, розширення мережі СОТ і стрімкого зростання конкуренції між товаровиробниками плодів і ягід на перший план висувається проблема підвищення конкурентоспроможності цієї продукції. Відтак, винятково важливе місце відводиться максимальному використанню наявного природно-економічного потенціалу для виробництва конкретних видів садівницької продукції, зокрема плодів кісточкових культур, ареал розміщення яких є надто обмеженим у сусідніх державах. Україна якраз відзначається сприятливими природними умовами для вирощування черешні, персика, абрикоса тощо. Це цілковито стосується зони Південного Степу. У 2001-2005 рр. на сільськогосподарські підприємства цієї зони припадало 57,6% загального виробництва плодів кісточкових культур у країні. Проте, потенціал регіону для виробництва цієї продукції внаслідок дії ряду негативних чинників як на макро-, так і на мікрорівнях, використовується ще недостатньо. Через низьку ефективність садівництва більшість сільськогосподарських підприємств регіону немає власних нагромаджень навіть для простого відтворення багаторічних насаджень. До того ж, надто нерозвиненою в даний час є ринкова інфраструктура галузі. Фіскальною по суті є чинна система амортизації садів і ягідників.

Пересічно за ряд останніх років на одну особу в країні вироблялося біля 12 кг плодів кісточкових культур, а в сільськогосподарських підприємствах - відповідно, лише 0,7 кг. Все це свідчить про гостроту проблеми збільшення виробництва цієї продукції та підвищення його ефективності. Цим і зумовлена актуальність дослідження комплексу питань економіки та організації виробництва плодів кісточкових культур.

Окремі питання економічної ефективності виробництва та промислової переробки плодів і ягід, а також взаємовідносин між цими підрозділами та, зокрема, сферою реалізації в умовах ринкової трансформації галузі досліджували такі провідні вчені як В.Г. Андрійчук, В.І. Бойко, М.П. Вітковський, О.Ю. Єрмаков, М.Ю. Коденська, М.Й. Малік, Т.А. Маркіна, В.Я. Месель-Веселяк, В.А. Рудьєв, П.Т. Саблук, О.М. Шестопаля, А.І. Шумейко, В.В. Юрчишин та інші.

Проте у вітчизняній літературі недостатньо висвітлені аспекти економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур за їх породним складом. До того ж, вони обмежуються здебільшого даними за 1987-1988 роки. Їх результати найповніше висвітлені у монографії О.М. Шестопаля (1994 р.). Такі дослідження досі не виконувалися в роки реформування аграрної сфери. Виняткової гостроти в даний час набувають питання формування внутрішнього ринку плодів кісточкових культур і його інфраструктури в областях Південного Степу України, а також питання експорту цієї продукції. Все це зумовило як вибір, так і актуальність теми дисертаційної роботи, наукове і практичне значення таких досліджень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана як складова наукових досліджень науково-технічної програми №3/1 "Трансформування організаційно-економічних відносин до соціально орієнтованих ринкових умов в АПК" Таврійської державної агротехнічної академії (номер державної реєстрації 0102U000690), в межах якої автором проведена оцінка економічної ефективності виробництва і промислової переробки плодів кісточкових культур та обґрунтовані організаційно-економічні чинники її підвищення.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування комплексу організаційно-економічних чинників як збільшення виробництва плодів кісточкових культур, так і підвищення його економічної ефективності, а також формування ринкової інфраструктури цієї продукції в регіоні.

Відповідно з метою в дисертації поставлено такі завдання:

- розкрити теоретичну сутність економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур в ринкових умовах, виявити й охарактеризувати особливості формування ринку цієї продукції;

- опрацювати методичні підходи до виконання теми досліджень, зокрема, визначення економічної ефективності виробництва конкретних видів плодів кісточкових культур;

- оцінити природно-економічний потенціал зони Південного Степу для промислового виробництва плодів кісточкових культур у нових умовах господарювання;

- здійснити аналіз виробництва плодів кісточкових культур у ретроспективі, дослідити зональне розміщення насаджень кісточкових культур, оцінити ефективність виробництва та промислової переробки їх плодів в умовах ринкової трансформації галузі;

- визначити та оцінити основні організаційно-економічні чинники підвищення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур;

- обчислити на перспективу місткість внутрішнього ринку плодів кісточкових культур, обґрунтувати обсяги їх експорту та виробництва цієї продукції за категоріями господарств;

- опрацювати пропозиції щодо формування ринкової інфраструктури на рівні регіону;

- обґрунтувати пропозиції з удосконалення породної структури насаджень кісточкових культур на основі врахування виміру окупності інвестицій на їх створення;

- визначити економічні основи активізації державного протекціонізму подальшого розвитку виробництва плодів кісточкових культур і підвищення його ефективності.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних положень визначення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур у видовому розрізі і основні організаційно-економічні чинники її підвищення у сільськогосподарських підприємствах зони Південного Степу.

Об'єктом дослідження є організаційно-економічні процеси з визначення економічної ефективності виробництва і промислової переробки плодів кісточкових культур у сільськогосподарських й плодопереробних підприємствах зони Південного Степу та особливостей формування ринку цієї продукції.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою досліджень є класичні положення економічної теорії, діалектичний метод пізнання, системний підхід до вивчення суспільних явищ і процесів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань економічної ефективності виробництва і переробки продукції садівництва, формування аграрного ринку та взаємовідносин між товаровиробниками, плодопереробними підприємствами та сферою реалізації садівницької продукції.

У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, діалектичний, монографічний – теоретико-методичне обґрунтування економічної ефективності виробництва та промислової переробки плодів кісточкових культур; аналіз і синтез, порівняння, графічний, табличне відображення аналітичних даних, системний підхід, економіко-математичний, зокрема, статистичні групування, індексний, кореляційно-регресійний аналіз - оцінка сучасного стану виробництва та промислової переробки плодів кісточкових культур і результатів їх реалізації; балансовий, розрахунково-конструктивний, спостереження, маркетингові дослідження - формування та оцінка ефективності різних каналів реалізації продукції садівництва; анкетні опитування, прогнозування, нормативний, програмно-цільовий підхід – обґрунтування перспектив розвитку виробництва плодів кісточкових культур і формування ринку цієї продукції в зоні Південного Степу України.

Інформаційною базою дослідження стали матеріали Держкомстату України та Запорізького, Миколаївського, Одеського, Херсонського обласних управлінь статистики, фінансова, статистична, бухгалтерська звітність та дані первинного обліку окремих сільськогосподарських підприємств, консервних заводів, анкетні опитування, матеріали наукових конференцій та семінарів, літературні джерела, методичні розробки Інституту садівництва УААН, Концепція розвитку садівництва України до 2010 року, законодавчі і нормативні акти з проблем садівництва, особисті спостереження.

Наукова новизна одержаних результатів.

Важливими результатами, які характеризують сутність наукової новизни є:

Вперше:

- оцінено природно-економічний потенціал зони Південного Степу України для промислового виробництва плодів кісточкових культур в умовах ринкової трансформації галузі садів-

ництва, внаслідок чого виділені підзони поглибленої спеціалізації на виробництві кісточкових плодів за їх видовим складом;

- розраховано оптимальну породну структуру насаджень кісточкових культур на основі врахування виміру окупності інвестицій на їх створення.

Удосконалено:

- методичні підходи до визначення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур за видовим їх складом на основі диференціації величини виробничих витрат залежно від рівня врожайності культур, а цін – відповідно за індексами цін, що склалися у ряді спеціалізованих господарств;

- визначення впливу основних організаційно-економічних чинників на підвищення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур у нових умовах господарювання.

Дістали подальший розвиток:

- удосконалення організаційної структури ринку продукції садівництва в зоні дослідження шляхом створення розгалуженої мережі оптово-роздрібної торгівлі на базі ТОВ “Фруктовий дім”;

- методичні підходи з визначення обсягів виробництва плодів кісточкових культур у сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення з врахуванням потреб внутрішнього ринку та радикального розширення їх експорту;

- виокремлення основних засад державного протекціонізму в справі поступу виробництва плодів кісточкових культур і їх реалізації, зокрема експорту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в оцінці наявного природно-економічного потенціалу зони Південного Степу для влаштування промислового виробництва плодів кісточкових культур, визначенні економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур за їх видовим складом, опрацюванні методичних підходів щодо обґрунтування обсягів виробництва цієї продукції у різних категоріях господарств на основі потреб внутрішнього ринку та збільшення їх експорту, удосконаленні породного складу насаджень кісточкових культур на основі врахування окупності інвестицій, обґрунтуванні заходів з формування інфраструктури ринку плодів.

Основні результати дисертаційних досліджень прийняті для використання Головним управлінням агропромислового розвитку Запорізької обласної державної адміністрації, ВАТ АФ “Червоний фронт” Михайлівського району Запорізької області, кафедрою фінансів і кредиту Таврійської державної агротехнічної академії.

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, викладені у дисертації, одержані автором особисто. Усі статті, в яких висвітлено результати дослідження за темою дисертації (окрім однієї) опубліковані одноосібно.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційних досліджень доповідалися на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Таврійської державної агротехнічної академії в 2003-2006 рр., на міжнародних науково-практичних конференціях “Ринкова трансформація економіки АПК” (м. Харків, 2002 р., 2004 р.), “Удосконалення економічного механізму функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності” (м. Київ, 2004 р.), “Глобальні та національні проблеми в аграрній економіці України” (м. Луганськ, 2004 р.), “Ринкова трансформація соціально-економічних відносин в АПК” (м. Мелітополь, 2005 р.), міжрегіональній науково-практичній конференції “Облік і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю” (м. Мелітополь, 2005 р.).

Публікація результатів дослідження. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковані в журналах, збірниках наукових праць та матеріалах науково-практичних конференцій. Всього опубліковано 12 праць, з них 7 у наукових фахових виданнях, загальним обсягом 3,21 умовних друкованих аркушів, в т.ч. 2,98 авторських.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається з 3 розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи – 186 сторінок комп’ютерного тексту. В ній наведено 76 таблиць, 28 рисунків, 20 додатків. Список літературних джерел охоплює 181 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі - “Теоретичні та методичні основи визначення економічної ефективності виробництва та промислової переробки плодів кісточкових культур і особливості формування їх ринку” розглядаються теоретичні і організаційні аспекти продуктивного використання плодючих насаджень, висвітлюються основні засади формування ринку продукції садівництва та особливості його функціонування, узагальнюються аспекти методики визначення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур в нових умовах господарювання, обґрунтовуються методичні підходи до виконання дисертаційних досліджень, зокрема зважаючи на сучасну надто обмежену інформаційну базу.

Успішний розвиток агропромислового виробництва в умовах його ринкової трансформації можливий лише на основі підвищення економічної ефективності виробництва продукції в аграрних підприємствах. Отже, головною метою діяльності кожного такого підприємства є одержання прибутку. Це, передусім, досягатиметься через найповніше задоволення потреб населення у високоякісних продуктах харчування, серед яких все вагомніше місце займають такі високоцінні та незамінні продукти, як плоди та ягоди. Особливо це стосується плодів кісточкових культур, які відзначаються багатовекторністю використання, раннім надходженням на ринок тощо.

Здавна склалася традиція вирощування кісточкових культур у південних регіонах України. Ще в XIX-му столітті Херсонська, Катеринославська, Таврійська губернії були основними виробниками абрикосу, вишень і слив. Зараз області Південного Степу України є головним регіоном виробництва плодів кісточкових культур, що зумовлено винятково сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами для вирощування черешні, персика, абрикоса. Частка сільськогосподарських підприємств цієї зони у валовому зборі плодів кісточкових культур в Україні у 2004-2005 рр. складала 58,9%, зокрема: сливи – 49,7%, вишні – 51,5%, черешні – 62,3%, абрикоса – 90,4%, персика – 67,3%. Доля площ насаджень цих господарств становила 46,5%, зокрема, сливи – 29,9%, вишні – 37,2%, черешні – 55%, абрикоса – 72,6%, персика – 44,5%.

Як відомо, суть економічної ефективності будь-якого матеріального виробництва полягає у зіставленні ефекту з витратами коштів і праці на його одержання. Серед показників економічної ефективності виробництва продукції садівництва виділяємо, як основні: рівень рентабельності, прибуток на 1 га саду, а також норму прибутку з врахуванням при її визначенні вартісної оцінки землі.

Прикметною особливістю ринку плодів кісточкових культур є явно виражена сезонність їх реалізації, а відтак, і споживання у свіжому вигляді.

Встановлено, що співвідношення попиту на продукцію та її пропозиції формує ринкову кон’юнктуру, яка впливає на формування обсягів і структури виробництва тих чи інших видів продукції, а також рівня цін на неї.

Кон’юнктура ринку плодів в останні роки під впливом ряду чинників різко змінюється. Надто характерним є те, що темпи зниження попиту перевищують зниження пропозиції. Основною причиною такого стану є низька купівельна спроможність населення, що призводить до звуження місткості внутрішнього ринку плодів. Водночас, знижуються обсяги експорту внаслідок непрозорого механізму його здійснення. Все це негативно впливає на виробництво плодів кісточкових культур.

В сучасних умовах на перший план висувається проблема підвищення конкурентоспроможності продукції, передусім, на основі покращення її якості, а також формування ефективного механізму її експорту, ринкової інфраструктури та державного протекціонізму розвитку садівництва. Врахування цих позицій в подальшому забезпечить максимальне використання наявного потенціалу зони для промислового виробництва плодів кісточкових культур.

У другому розділі - “Ретроспективний аналіз, оцінка сучасного стану і ефективності виробництва та промислової переробки плодів кісточкових культур” – оцінено природно-економічний потенціал зони Південного Степу України для виробництва плодів кісточкових культур, висвітлено результати ретроспективного аналізу виробництва цієї продукції та його

економічної ефективності в агроформуваннях різного типу, наведено аналіз територіального розміщення насаджень кісточкових культур, дана економічна оцінка каналам реалізації плодів.

Встановлено, що в минулому, керуючись директивою – “кожному колгоспу та радгоспу сад”, площа насаджень кісточкових культур у перші повоєнні роки збільшувалася стрімкими темпами (рис. 1). Пік цього показника було досягнуто у 1965 році. Тоді в Україні площа насаджень кісточкових культур становила 341,1 тис. га, зокрема в областях Південного Степу – 75 тис. га.

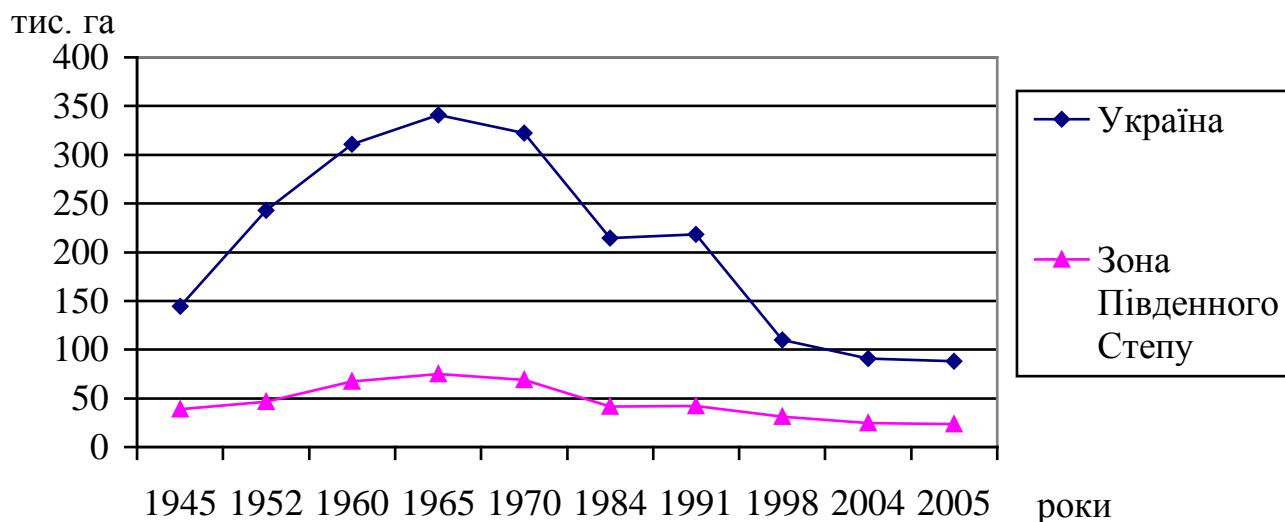

Рис. 1. Динаміка площ насаджень кісточкових культур у всіх категоріях господарств України та зони Південного Степу

Починаючи з 1966 року площа насаджень кісточкових культур почала різко скорочуватися. Як бачимо, директива створювати сад у кожному сільськогосподарському підприємстві була цілковито відкинута практикою. Відзначимо також, що площа насаджень кісточкових культур у цій категорії господарств особливо стрімкими темпами скорочувалася протягом усіх років реформування аграрного сектору (за 1992-2005 рр. в зоні вона зменшилася з 45,3 до 23,4 тис. га або на 48,3%).

Головним чином внаслідок скорочення площ насаджень кісточкових культур протягом 1970-1991 рр. валовий збір цих плодів в областях Південного Степу зменшився з 1306 до 848 тис. ц (на 35,1%). Поряд з цим, відзначимо і прояв позитиву - в 2004-2005 рр. виробництво плодів кісточкових культур збільшилося порівняно з 1991-1992 рр. на 26,5%. Проте, це сталося здебільшого завдяки особистим господарствам населення. За цей час не збільшилося виробництво лише сливи та персика. Найбільш відчутним було зменшення обсягів виробництва останнього: загалом у країні вони скоротилися у 1,7 рази, а в областях Південного Степу – на 5,8%. Істотно збільшилися валові збори черешень і абрикосів, загалом в Україні - відповідно на 84% та 76%, а в регіоні дослідження – у 2,2 рази та на 39% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва плодів кісточкових культур у зоні Південного Степу України, тис. ц

Область	Слива	Вишня	Черешня	Абрикос	Персик	Всього кісточкові
1991-1992 рр.						
Запорізька	94,5	127,5	60,8	49,7	21,6	359,2
Миколаївська	37,3	81,1	13,3	41,6	14,1	189,5
Одеська	37,2	20,2	39,8	40,8	151,9	356,1
Херсонська	45,5	32,1	27,9	85,1	20,9	213,7
Разом по регіону	214,5	260,9	141,8	217,2	208,5	1118,5
Україна	2522,0	1399,5	504,0	550,0	485,5	5549,5

Регіон до України, %	8,5	18,6	28,1	39,5	42,9	20,2
2004-2005 рр.						
Запорізька	65,8	80,6	138,9	119,5	16,7	427,7
Миколаївська	27,7	31,4	23,9	20,8	20,1	136,9
Одеська	103,8	166,2	123,5	111,2	78,6	598,2
Херсонська	54,0	36,4	29,1	50,5	81,0	252,6
Разом по регіону	251,3	314,6	315,4	302,0	196,4	1415,4
Україна	1698,6	1801,0	927,6	967,9	289,7	5785,5
Регіон до України, %	14,8	17,5	34,0	31,2	67,8	24,5

Зона Південного Степу України за природно-економічним потенціалом для влаштування промислового садівництва є далеко неоднорідною. Тут чітко виокремлюються внутрішньообласні підзони для спеціалізації на виробництві конкретних видів продукції садівництва. Так, в 2004-2005 рр. найбільшу питому вагу у загальному виробництві плодів кісточкових культур у Запорізькій області займала черешня – 32,6%, у Миколаївській і Одеській - вишня, відповідно 22,9% та 27,8%, а у Херсонській – персик 32,1%. Дослідженнями встановлена така зональність найефективнішого вирощування: черешні - південна частина Запорізької і Миколаївської областей, південно-західна частина Херсонської області; персика – південна і центральна частина Одеської області, південна частина Миколаївської і Херсонської областей; абрикоса - південна і центральна частина Одеської області, південно-західна частина Запорізької і Херсонської областей, південно-східна частина Миколаївської області; вишні – центральна і північна частина Миколаївської і Одеської областей; сливи – північно-західна частина Миколаївської і Запорізької областей, центральна частина Херсонської області.

Протягом усіх років реформування аграрної сфери склалася тенденція зосередження виробництва плодів кісточкових культур у особистих господарствах населення. На них у 2004-2005 рр. припадало загального виробництва: сливи - 87%, вишні – 98,1%, черешні – 83,2%, абрикоса – 92%, персика – 69,7%. Таку спрямованість виробництва плодів кісточкових культур не можна відзначити як позитивне явище, оскільки воно є надто трудомістким із затратами переважно ручної праці. Багатьма науковцями встановлено, що лише великотоварне виробництво є сприятливим для використання інноваційно-інтенсивних технологій та інших новітніх досягнень науково-технічного прогресу. Більш того, дрібні господарства неспроможні формувати великі партії товарної продукції.

За економічною ефективністю виробництва плодів кісточкових культур виокремлюються сільськогосподарські підприємства Херсонської і Запорізької областей, де прибуток на 1 га плодonoсних насаджень у 2000-2004 рр. становив - відповідно 626 і 239 грн., а рівень рентабельності - 37,9 і 28,3%.

Серед кісточкових культур найефективнішим у сільськогосподарських підприємствах регіону є виробництво черешні і персика. Так, у 2000-2004 рр. в Херсонській області рентабельність виробництва черешні склала 51%, прибуток з 1 га – 940 грн., у Запорізькій області - відповідно 35% і 351 грн. Рівень рентабельності виробництва персика і абрикоса у Херсонській області становив 54,3 і 29,3%, а прибуток з 1 га насаджень - відповідно 938 і 584 грн.

Вагомим чинником рівня економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур у зоні досліджень є господарська спеціалізація (табл. 2).

Таблиця 2

**Економічна ефективність виробництва плодів кісточкових культур
у спеціалізованих господарствах, 2003-2004 рр.**

Показник	Дослідне господарство “Мелітопольське”, Запорізька	ВАТ “Червоний фронт”, Запорізька область	АФ “Білозерський”, Херсонська	Агрофірма-радгосп “Білозерський”, Херсонська	ВАТ “Радсад”, Миколаївська область
----------	--	--	-------------------------------	--	------------------------------------

	область		область	
Урожайність, ц/га	37,9	36,0	67,2	41,6
Виробничі витрати на 1 га, грн.	4630	1179	5742	3303
Ціна реалізації 1 ц плодів, грн.	211,44	128,31	150,79	108,02
Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн.	123,10	80,37	97,44	90,95
Затрати праці на 1 ц, люд.-год.	8,3	4,6	14,9	18,2
Прибуток від реалізації плодів на 1 га насаджень, грн.	3122	1327	3144	707
Рівень рентабельності, %	71,8	59,6	54,8	18,8

В умовах ринкової економіки винятково важливим показником економічної ефективності садівництва є окупність інвестицій у створення основного капіталу галузі - багаторічних насаджень. Дослідження, виконані на прикладі ВАТ АФ “Червоний фронт” свідчать, що серед кісточкових культур найкоротшими строками окупності інвестицій у створення насаджень в господарстві відзначаються черешня і абрикос (табл. 3).

Таблиця 3

Окупність інвестицій у створення насаджень кісточкових культур у ВАТ АФ “Червоний фронт”, 2001-2004 рр. (у розрахунку на 1 га)

Показник	Слива	Вишня	Черешня	Абрикос
Капітальні вкладення на створення насаджень, тис. грн.	7,4	7,2	7,8	4,3
Прибуток, грн.	147,8	225,0	2239,5	887,0
Щорічні амортизаційні відрахування, грн.	495,8	554,4	390,0	215,0
Разом грошовий потік, грн.*	643,6	779,4	2629,5	1102,0
Коефіцієнт економічної ефективності інвестицій	0,09	0,11	0,34	0,26
Строк окупності інвестицій (без врахування лагу), роки	11,1	9,1	2,9	3,8

*) грошовий потік: сума прибутку і амортизаційних відрахувань з балансової вартості насаджень

Одним із найбільших переробників плодів кісточкових культур в регіоні є ТОВ “Сандора” Жовтневого району Миколаївської області, яке входить до п’ятірки найпотужніших виробників соків і нектарів серед країн СНД. Спеціалізується завод на виробництві натуральних фруктових соків, нектарів, напоїв і виноградних вин в упаковці Тетра Пак. Добова потужність ТОВ “Сандора” - 1500 тис. пакетів. Зі зміною попиту на продукцію промислової переробки суттєво змінюється її структура, зокрема, зменшуються обсяги виробництва варення, компотів, джемів і, натомість, збільшується випуск фруктових соків, продуктів дитячого харчування.

Через ряд причин, здебільшого незалежних від плодопереробних заводів, їх потужності використовуються лише в межах 10-15%. Першоосновою підвищення використання потужностей заводів має бути стабілізація сировинної бази. Нами встановлено, що товаровиробники сировини однієї області в даний час не спроможні забезпечити ці потужності. Так, ТОВ “Сандора” отримує сировину з понад 150 сільськогосподарських підприємств Миколаївської, Одеської, Херсонської, Запорізької та навіть з Черкаської, Волинської, Дніпропетровської, Вінницької, Київської областей і АР Крим. Цей завод має й власну сировинну базу (орендує 300 га сільськогосподарських угідь в Миколаївській та Херсонській областях).

Значно поступається ТОВ “Сандора” за потужністю для переробки плодів кісточкових культур ПП “Мелітопольський консервний завод продовольчих товарів” Запорізької області (1,4 муб.). Найефективнішими тут є виробництво соків і компотів з плодів кісточкових культур, рівень рентабельності якого досягає в окремі роки 60%. Головним ускладненням у роботі цього підп-

риємства є нестабільність в одержанні сировини через значні коливання в рівнях врожайності насаджень кісточкових культур в зоні заводу.

В умовах формування ринкових відносин економічна ефективність виробництва плодів кісточкових культур значною мірою залежить від вибору каналу їх реалізації. За роки досліджень сільськогосподарськими підприємствами зони більше 50% цих плодів було продано на ринку. Встановлено, що цей канал реалізації є найвигіднішим, оскільки тут ціни були у 1,6-1,8 рази вищі ніж при продажу переробним підприємствам. В останні роки склалася тенденція зменшення питомої ваги продажу цієї продукції переробним підприємствам і населенню в рахунок оплати праці. Отже, встановлюється закономірність збільшення частки плодів кісточкових культур, яка реалізується для споживання у свіжому вигляді.

Нами встановлено, що підвищення рівня економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур можна досягти через перенесення їх реалізації на вересень-жовтень, зберігаючи їх до того в електроіонізованому повітряному середовищі. У той час ціни на них підвищуються у декілька разів порівняно з цінами в сезон їх масового збору. Приміром, плоди черешні сорту Крупноплідна в осінні місяці реалізовувалися за ціною 10 грн./кг, а рентабельність їх досягла 157%.

Про високий попит на плоди кісточкових культур свідчить зростання цін їх реалізації, яке зафіксоване в усіх областях Південного Степу. Протягом 2000-2005 рр. у Запорізькій області вони зросли у 1,8 рази, відповідно у Миколаївській – у 1,6 рази, Одеській – в 2 рази і Херсонській - у 2,3 рази (рис. 2).

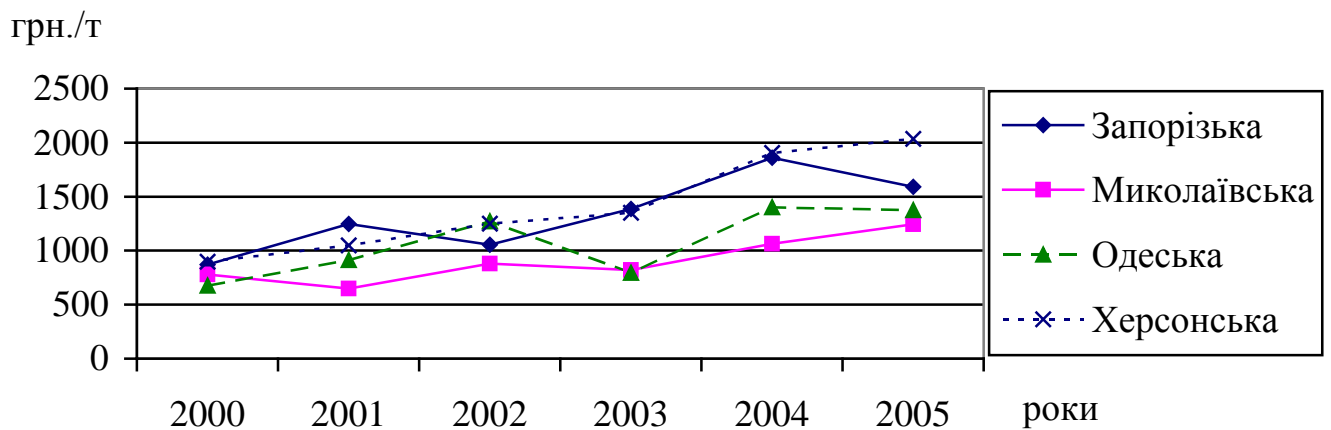

Рис. 2. Динаміка цін реалізації плодів кісточкових культур у зоні Південного Степу

У зовнішній торгівлі сільськогосподарською продукцією важливо мати позитивне сальдо експорту-імпорту. Однак, по плодах кісточкових культур в 2005 році воно було від'ємним (8746 т вартістю 1,9 млн. дол. США). За період 1996-2005 рр. експорт плодів кісточкових культур збільшився з 1487,9 до 4433,8 т, тобто у 3 рази. При цьому у вартісному виразі цей показник зріс на 925 тис. дол. США. Це збільшення відбулося за рахунок черешні і сливи, тоді як експорт абрикоса скоротився у 6 разів, а персик зовсім не експортувався. Середня ціна плодів кісточкових культур, що експортувалися, була на рівні 346 дол. США за 1 т. Найвищою була ціна черешні – 533,7 дол. США за 1 т. Основна частина плодів кісточкових культур вивозиться до Росії. Слід відзначити, що складний і надто затратний в часі порядок оформлення документації на вивезення цієї продукції, неузгодженість окремих питань з російським законодавством створюють складнощі. Серед них слід відмітити, що значна частина прибутку надходить не до українських товаровиробників, а до російських посередників, при цьому іноді використовуються тіньові схеми вивезення цієї продукції. Водночас, обсяг імпорту аналогічної продукції у натуральному виразі збільшився у 33 рази, а у вартісному – у 29,5 рази або на 3321,2 тис. дол. США. Середня ціна імпортованих плодів кісто-

чкових культур становить 260,8 дол. за 1 т. Головні імпортери цієї продукції: Молдова, Туреччина, Греція, Іспанія.

Обсяги власного виробництва забезпечують близько 70% потреб України у плодах кісточкових культур. Натомість у областях Південного Степу цієї продукції виробляється на 32% більше за внутрішню потребу регіону. Природно-економічний потенціал зони Південного Степу в перспективі дозволяє збільшити виробництво плодів кісточкових культур як для повного забезпечення внутрішнього ринку, так і радикального збільшення експорту.

У третьому розділі - “Основні напрями ефективного використання потенціалу областей Південного Степу для промислового виробництва плодів кісточкових культур” обґрунтовуються напрями розвитку виробництва плодів кісточкових культур на перспективу, удосконалення породного складу насаджень цих культур на основі врахування строків окупності інвестицій на їх створення, визначається вплив основних організаційно-економічних чинників на підвищення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур, а також обґрунтовуються пропозиції щодо формування ринкової інфраструктури у зоні досліджень і виокремлюються напрями активізації державного протекціонізму галузі садівництва.

Вихідною передумовою обґрунтування перспектив розвитку садівництва є визначення обсягів виробництва продукції та її видового складу. Враховуючи сучасний стан садівництва і основні засади його спрямованості на перспективу передбачається, що виробництво плодів кісточкових культур у Запорізькій області до 2010 року збільшиться до 587,3 тис. ц, з них 282 тис. ц – для задоволення потреб населення області, 287,5 тис. ц – для вивезення у інші регіони України та 17,8 тис. ц – на експорт. При цьому передбачається збільшення експорту черешні до 10,4 тис. ц. Площа закладання насаджень кісточкових культур в перспективі становитиме 840 га, а потреба в капітальних вкладеннях на створення і догляд за ними до вступу у плодоношення становитиме 32 млн. грн.

Загалом в областях Південного Степу України передбачається збільшення обсягу виробництва плодів кісточкових культур до 1483 тис. ц, в тому числі для задоволення потреб внутрішнього ринку - 1008 тис. ц, на експорт - 25 тис. ц, для вивезення в інші області України - 450 тис. ц.

У плані удосконалення породного складу насаджень кісточкових культур пропонується збільшити питому вагу черешні, персика та абрикоса, натомість зменшити частку сливи та вишні. Загалом для зони Південного Степу обґрунтовується така структура насаджень кісточкових культур: слива – 12,4%, вишня – 11,1%, черешня – 31,6%, абрикос – 22,9%, персик – 22%.

З метою прискорення обігу основного капіталу у садівництві нами обґрунтована пропозиція удосконалення породної структури насаджень кісточкових культур на прикладі ВАТ АФ “Червоний фронт” Запорізької області. Основною передумовою такої пропозиції було врахування строків окупності інвестицій у створення насаджень, а також рівномірність протягом року використання трудових ресурсів та основних засобів виробництва. Відтак, запропонована така породна структура насаджень кісточкових культур: черешня - 62%, персик - 20%, абрикос - 12%, слива - 4%, вишня - 2% у загальних 150 га площі плодоносних насаджень кісточкових культур. Сучасна ж породна структура цих насаджень така: черешня – 55%, слива – 20%, абрикос – 20%, вишня – 5%. Внаслідок впровадження пропозиції з удосконалення породної структури насаджень кісточкових культур прибуток у господарстві від реалізації цих плодів збільшиться на 31,5% порівняно до сучасного обсягу, а рівень рентабельності, відповідно, зросте на 50,8 процентних пунктів (табл. 4).

Таблиця 4

Економічна ефективність виробництва плодів кісточкових культур залежно від породної структури їх насаджень у ВАТ АФ “Червоний фронт”

Показник	Факт за 2003-2004 рр.	Розрахунок внаслідок удосконалення породної структури	Індекс
Виробничі витрати на 1 га, грн.	1179	837,2	0,71
Ціна реалізації 1 ц плодів, грн.	128,31	106,0*	0,83

Собівартість 1 ц реалізованих плодів, грн.	80,37	50,38	0,63
Прибуток від реалізації плодів на 1 га насаджень, грн.	1327	1744	1,31
Затрати праці на 1 ц, люд.-год.	4,6	6,0	1,30
Рівень рентабельності, %	59,6	110,4	-

*) зниження ціни через зміну видової структури плодів

Дослідженнями економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур залежно від основних організаційно-економічних чинників, зокрема від рівня спеціалізації підприємств, концентрації насаджень, інтенсифікації виробництва, питомої ваги кісточкових насаджень у загальній їх площі виявлено ряд закономірностей. Встановлено, що в зоні Південного Степу найвищі показники економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур мають садівницькі підприємства з такими параметрами: рівень спеціалізації садівництва перевищує 60%, кісточкові культури у загальній площі багаторічних насаджень займають понад 50%, рівень виробничих витрат на 1 га саду не менше 4 тис. грн., середньорічний обсяг виробництва плодів кісточкових культур понад 10 тис. ц, площа плодоносних насаджень кісточкових культур у межах 200-300 га.

Одним з чинників низької економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур в багатьох сільськогосподарських підприємствах зони є недостатній розвиток ринкової інфраструктури. Серед шляхів вирішення цієї проблеми обґрунтовується створення у регіоні розгалуженої мережі роздрібної торгівлі плодами, яка, зокрема, функціонуватиме на базі підприємства “Фруктовий дім” (рис. 3). Останнє створюватиметься за участю ряду спеціалізованих господарств областей Південного Степу України.

Позитивною рисою проекту є забезпечення населення обласних центрів різноманітною продукцією садівництва протягом року за цінами виробника. Для сільськогосподарських виробників основною перевагою створення такого підприємства є гарантія збуту продукції та збільшення прибутковості внаслідок усунення посередників у сфері реалізації.

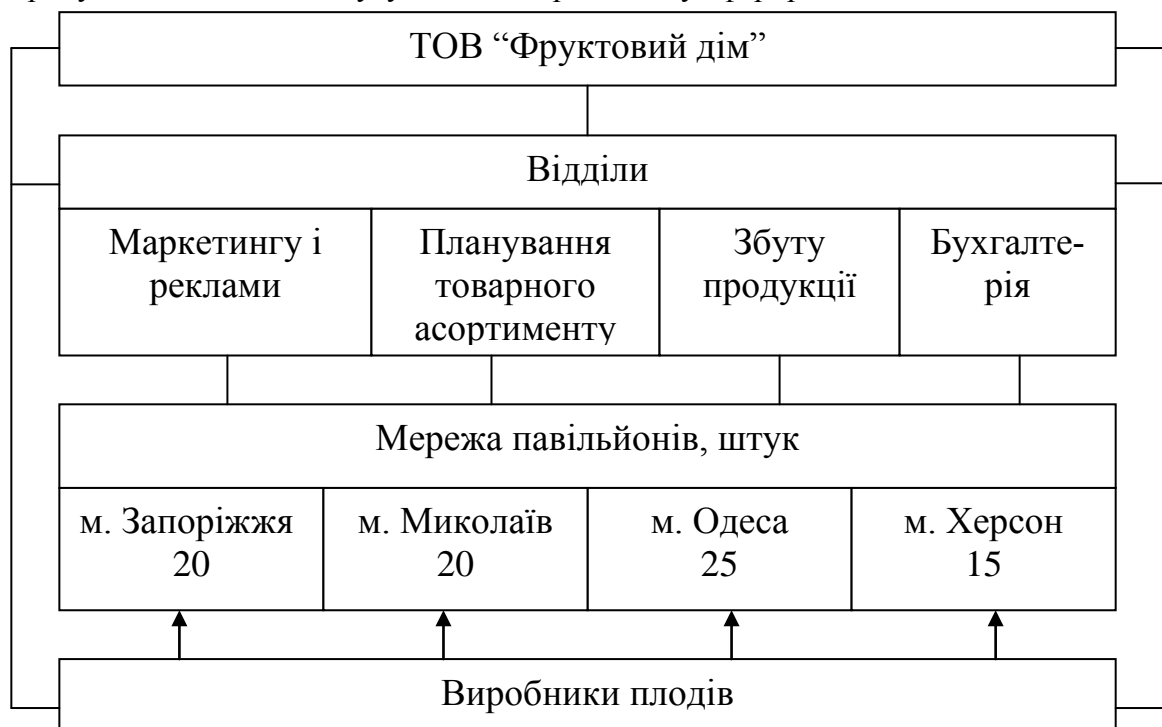

Рис. 3. Схема організації ТОВ “Фруктовий дім” з реалізації плодів

Підвищення економічної ефективності виробництва продукції садівництва в сучасних умовах потребує державної підтримки, основні напрямки якої зводяться до таких позицій:

1. Надавати щорічні пільгові кредити садівницьким підприємствам на закладання плодкових і ягідних насаджень та догляд за ними до вступу в товарне плодоношення, або ж з відшкодуванням державою частки процентних ставок.

2. Встановити строк повернення банківських кредитів на створення насаджень кісточкових культур через 5-6 років після їх одержання.

3. На ближчу перспективу продовжити дію Закону України “Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства”. Розподіл суми 1% збору коштів між галузями (садівництво, виноградарство та хмелярство) доцільно здійснювати відповідно до площ закладання насаджень і догляду за ними до вступу в товарне плодоношення.

4. Законодавчо забезпечити формування амортизаційного фонду з балансової вартості багаторічних насаджень окремо за кожною плодовою культурою за нормами, які відповідають нормативним строкам їх продуктивного використання.

5. Відновити сферу оптової торгівлі плодами кісточкових культур на ринкових засадах, діяльність заготівельних пунктів цієї продукції в системі споживчої кооперації.

6. Забезпечити захист вітчизняних виробників плодів кісточкових культур та садивного матеріалу від експансії з інших країн через запровадження обґрунтованих квот і високих ставок ввізного мита. Пріоритет у фінансовому забезпеченні створення насаджень кісточкових культур надавати садівницьким господарствам, які формують виробництво плодів на інноваційно-інтенсивній основі та виробляють продукцію на експорт.

7. Створити в Міністерстві аграрної політики Департамент з проблем виробництва, дистрибуції, оптової торгівлі, зокрема, експорту продукції садівництва, виноградарства та продуктів її промислового перероблення.

ВИСНОВКИ

1. Головною передумовою збільшення виробництва плодів кісточкових культур в умовах ринкової трансформації аграрної сфери є системне підвищення його економічної ефективності. Теоретична сутність останньої полягає у співставленні ефекту з витратами коштів і праці на його одержання. Серед показників такого виміру у садівництві найістотнішими вважаємо рівень рентабельності виробництва, прибуток у розрахунку на 1 га плодоносних насаджень і норму прибутку з врахуванням вартісної субстанції землі. Водночас винятково важливим є визначення ефективності інвестицій в основний капітал галузі – багаторічні насадження. З цією метою правомірним вбачається використання таких показників: коефіцієнт економічної ефективності інвестицій та строк їх окупності.

2. Дослідження економічної ефективності садівництва, зокрема виробництва окремих видів його продукції, пов'язані зі значними складнощами, що зумовлено надто обмеженою інформаційною базою. Тому в роботі опрацьовані методичні підходи для одержання потрібної інформації, зокрема це вибір базових господарств, використання даних первинного бухгалтерського обліку ряду сільськогосподарських підприємств, розрахунок ціни і собівартості продукції за окремими породами на основі диференціації загальних виробничих витрат з врахуванням різних рівнів врожайності насаджень, а також індексів цін, які склалися у ряді спеціалізованих господарств.

3. Зона Південного Степу України (Запорізька, Миколаївська, Одеська, Херсонська області) відзначається високим природно-економічним потенціалом як для ефективного виробництва плодів кісточкових культур в обсягах потреб внутрішнього ринку, так і радикального збільшення їх експорту. У 2004-2005 рр. фактичне виробництво цієї продукції у регіоні на 32% перевищувало потенційно можливий попит на неї. Це, зокрема, стосується черешень, абрикоса і персиків. Проте, в даний час цей потенціал використовується незадовільно. В 2004-2005 рр. вироб-

ництво плодів кісточкових культур у сільськогосподарських підприємствах зони порівняно до 1991-1992 рр. зменшилося на 34,2%. Це сталося через зниження врожайності насаджень, що здебільшого пояснюється вкрай недостатнім фінансовим забезпеченням галузі, хронічним дефіцитом обігових засобів для виконання комплексу агротехнічних процесів.

4. На основі аналізу зональної ефективності виробництва плодів кісточкових культур виділені підзони для поглиблення їх спеціалізації на виробництві окремих видів цієї продукції. Найефективнішими для вирощування черешні є південні райони Запорізької і Миколаївської областей, південно-західна частина Херсонської області; для виробництва персиків - відповідно південна і центральна частина Одеської області, південна частина Миколаївської і Херсонської областей; для абрикоса - південна і центральна частина Одеської області, південно-західна частина Запорізької і Херсонської областей, південно-східна частина Миколаївської області; вишні – центральна і північна частина Миколаївської і Одеської областей та сливи – північно-західна частина Миколаївської і Запорізької областей, центральна частина Херсонської області.

5. Встановлено, що в садівницьких підприємствах регіону найвища ефективність виробництва плодів кісточкових культур досягається за таких параметрів: рівень спеціалізації садівництва понад 60%, кісточкові культури у загальній площі багаторічних насаджень займають не менше 50%, рівень виробничих витрат на 1 га саду не менше 4 тис. грн., середньорічний обсяг виробництва цих плодів понад 10 тис. ц, площа плодоносних насаджень кісточкових культур у межах 200-300 га.

6. Передбачається, що в 2010 році у зоні обсяг виробництва плодів кісточкових культур збільшиться до 1483 тис. ц, з такою дистрибуцією їх: для задоволення потреб внутрішнього ринку - 1008 тис. ц, на експорт - 25 тис. ц, для вивезення в інші області України - 450 тис. ц.

7. Одним з найважливіших чинників забезпечення прибутковості садівництва є формування і функціонування належної ринкової інфраструктури. У цьому контексті пропонується створити розгалужену мережу оптово-роздрібною торгівлі плодами на базі ТОВ “Фруктовий дім”, у складі якого в усіх обласних центрах регіону функціонуватимуть постійно діючі торгові точки. Маркетингова перевага цього проекту полягатиме у реальній забезпеченості міського населення регіону протягом року високоякісними плодами за цінами виробників. Перевагою є й те, що відповідає потреба в посередницьких структурах у сфері реалізації садівницької продукції.

8. Серед основних організаційно-економічних чинників, що забезпечують підвищення економічної ефективності виробництва плодів найвагоміше місце відводиться удосконаленню породно-сортової структури насаджень. Найвагомішою складовою такого удосконалення є всебічне врахування таких чинників, як прискорення окупності інвестицій у створення насаджень, рівномірніше протягом року використання трудових ресурсів та основних засобів виробництва. Враховуючи ці вимоги нами запропонована породна структура насаджень кісточкових культур для ВАТ АФ “Червоний фронт” Запорізької області, а саме: черешня - 62%, персик - 20%, абрикос - 12%, слива - 4%, вишня - 2%. Загальна площа плодоносних насаджень цих культур у господарстві – 150 га. Чинник удосконалення породного складу насаджень кісточкових культур забезпечить підвищення прибутку на 31,5%, рівня рентабельності – відповідно на 50,8 процентних пунктів.

9. Збільшення виробництва плодів кісточкових культур і підвищення його ефективності в сучасній економічній ситуації неможливо досягти без активізації державної підтримки. Основні її складові полягають у наступному: зберегти дію Закону України “Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства” на ближчу перспективу, виділяти пільгові банківські кредити з поверненням їх через 5-6 років після одержання, здійснювати амортизацію багаторічних насаджень окремо за кожною плодовою культурою за нормами, які відповідають нормативним строкам їх продуктивного використання, забезпечити розвиток ринкової інфраструктури плодів, здійснювати захист вітчизняних виробників плодів кісточкових культур і садивного матеріалу від експансії з інших країн через запровадження обґрунтованих квот і високих ставок ввізного мита, створити у Міністерстві аграрної політики Департамент садівництва та виноградарства, діяльність якого була б спрямована на вирішення проблем виробництва, дистрибуції, оптової торгівлі, зокрема експорту-імпорту плодів, ягід, винограду та продуктів їх промислового перероблення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових наукових виданнях

1. Карпуша Н.Ю. Основні аспекти формування ринку плодової продукції у південному регіоні України // Зб. наук. праць Луганського національного аграрного університету. – 2004. - №37(49). - С. 60-65.
2. Карпуша Н.Ю. Економічна ефективність виробництва продукції садівництва у сільськогосподарських підприємствах південних областей України // Агроінком. – 2005. - № 1-2. - С. 28-31.
3. Карпуша Н.Ю. Аналіз тенденцій і оцінка сучасного рівня виробництва плодів кісточкових культур у зоні Південного Степу України // Економіка АПК. – 2005. - № 4. - С. 61-65.
4. Карпуша Н.Ю. Сучасний стан і механізм функціонування ринку персика в областях Південного Степу України // Держава і регіони. - 2005. - №4. – С.107-112.
5. Карпуша Н.Ю. Кон'юнктура ринку плодів кісточкових культур в областях Південного Степу України // Науковий вісник НАУ. – 2006. – Вип. 97. – С.123-126.
6. Захарова Н.Ю. Організаційно-економічні чинники підвищення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур // Вісник ХНАУ. – 2006. – №9. – С. 99-103.
7. Лебедев В.О., Захарова Н.Ю. Оптимізація породно-сортового складу насаджень кісточкових культур // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету. – 2006. - №61(84). – С. 304-308 (автором здійснено побудову моделі: визначено цільову функцію, окреслено систему обмежень, складено матрицю, а також виконана економічна оцінка результатів оптимізації породно-сортового складу насаджень кісточкових культур).

Матеріали науково-практичних конференцій

8. Карпуша Н.Ю. Еволюція економічної ефективності та її особливості в садівництві // Вісник Харк. нац. техн. ун-ту сільського господарства – 2004. – Вип.32. - С. 218-220.
9. Карпуша Н.Ю. Проблеми функціонування садівничих підприємств півдня України // Удосконалення економічного механізму функціонування аграрних підприємств в умовах невизначеності. – К.: КНЕУ. - 2004. – С. 153-156.
10. Карпуша Н.Ю. Розвиток виробництва черешні у південному регіоні України // Збірник наукових праць Міжрегіональної науково-практичної конференції “Облік і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю”. – Мелітополь, 2005. – С.201-205.
11. Карпуша Н.Ю. Формування та функціонування ринку плодів кісточкових культур // Тези доповідей Другої Міжнародної науково-практичної конференції. – Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”, 2005. – С. 84-85.

Статті в інших виданнях

12. Карпуша Н.Ю. Стан і проблеми функціонування садівництва. // Ринкова трансформація економіки АПК: кол. монографія у чотирьох частинах / За ред. П. Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. Ч.2 Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. – К.: ІАЕ. - 2002. – С. 510-513.

Анотація

Захарова Н.Ю. Економічна ефективність виробництва плодів кісточкових культур і основні організаційно-економічні чинники її підвищення. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.07.02 – економіка сільського господарства і АПК. – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”, Київ, 2006.

В дисертаційній роботі викладені результати дослідження теоретичних, методичних і практичних положень визначення економічної ефективності виробництва плодів кісточкових культур і основних організаційно-економічних чинників її підвищення у сільськогосподарських підприємствах зони Південного Степу. Розкрито сутність категорії ефективності, її особливості в садівництві, висвітлено основні засади формування ринку плодів і ягід. Визначено природно-економічний потенціал зони для виробництва плодів кісточкових культур, висвітлено результати ретроспективного аналізу виробництва цієї продукції та його економічної ефективності, надана економічна оцінка каналам її реалізації.

Обґрунтовано напрями розвитку виробництва плодів кісточкових культур на перспективу. Визначено вплив основних організаційно-економічних чинників на підвищення економічної ефективності їх виробництва. Обґрунтована пропозиція удосконалення породної структури насаджень кісточкових культур на основі урахування строку окупності інвестицій на їх створення з метою прискорення обігу основного капіталу у садівництві. Для розвитку ринкової інфраструктури запропоновано створити у регіоні розгалужену мережу роздрібної торгівлі плодами і ягодами. Виокремлено напрями активізації державного протекціонізму садівництва.

Ключові слова: економічна ефективність, ринок, спеціалізація, концентрація, розміщення, породно-сортова структура, ринкова інфраструктура, експорт, державна підтримка.

Анотація

Захарова Н.Ю. Экономическая эффективность производства плодов косточковых культур и основные организационно-экономические факторы ее повышения. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.07.02 – экономика сельского хозяйства и АПК. – Национальный научный центр “Институт аграрной экономики”, Киев, 2006.

В диссертационной работе изложены результаты комплексного исследования теоретических, методических и практических аспектов определения экономической эффективности производства плодов косточковых культур и основных организационно-экономических факторов ее повышения в сельскохозяйственных предприятиях зоны Южной Степи Украины.

Актуальность исследования обусловлена необходимостью повышения эффективности производства плодов косточковых культур, что является объективным условием развития садоводства. В условиях глобализации экономики и развития конкуренции на мировом рынке на первое место выступает проблема конкурентоспособности продукции. Очень важно наиболее полно использовать имеющийся потенциал областей Южной Степи Украины для производства плодов косточковых культур, ареал выращивания которых ограничен в соседних странах. Это даст возможность обеспечить не только внутренний рынок, а и радикально расширить экспорт этой продукции.

Современное состояние отрасли таково, что потенциал зоны Южной Степи используется неудовлетворительно. Вследствие низкой эффективности производства многие сельскохозяйственные предприятия не имеют средств для обеспечения даже простого воспроизводства насаждений. В результате в регионе удельный вес молодых насаждений косточковых культур составляет лишь 13,8% при нормативе 20-25%. Следует отметить, что производство плодов косточковых культур сосредоточено главным образом в хозяйствах населения, где оно является очень трудоемким с затратами преимущественно ручного труда, что не способствует использованию инновационно-интенсивных технологий и других достижений научно-технического прогресса. Кроме того, несовершенным является законодательное обеспечение отрасли, недостаточной - государственная поддержка. Слабо развивается рыночная инфраструктура, что усложняет процесс реализации продукции.

Информационная база для проведения исследований очень ограничена, что обусловило необходимость разработки ряда методических подходов, среди которых, определение базовых сельскохозяйственных предприятий, использование материалов первичного учета, расчет себестоимости по отдельным породам на основе дифференциации общих затрат в зависимости от урожайности насаждений, а цен реализации – соответственно по индексам цен, которые зафиксированы в ряде специализированных хозяйств. В результате была определена экономическая эффективность производства отдельных пород косточковых культур. Кроме того, рассчитана окупаемость инвестиций на создание насаждений косточковых культур в сельскохозяйственных предприятиях зоны, поскольку в условиях рыночной экономики для товаропроизводителей очень важным является вопрос ускорения окупаемости инвестиций.

На основе анализа зональной эффективности производства плодов косточковых культур нами выделены подзоны для организации промышленного производства этой продукции.

Определено влияние на эффективность производства плодов косточковых культур в садоводческих предприятиях зоны таких основных организационно-экономических факторов, как уровень специализации, концентрации и интенсификации производства, удельный вес косточковых культур в общей площади многолетних насаждений.

Учитывая современное состояние отрасли и основные направления ее развития на перспективу, рассчитан объем производства плодов косточковых культур для обеспечения внутреннего рынка и увеличения экспорта.

Одним из основных организационно-экономических факторов повышения эффективности производства плодов косточковых культур является усовершенствование породно-сортовой структуры насаждений. Рассчитана породная структура насаждений косточковых культур на основе учета таких важных факторов, как ускорение срока окупаемости инвестиций на создание насаждений, более равномерное использование на протяжении года трудовых ресурсов и основных средств производства.

Развитие рыночной инфраструктуры в областях Южной Степи Украины предлагается осуществить на основе создания сети розничной торговли плодово-ягодной продукцией. Это позволит с одной стороны обеспечить население на протяжении года высококачественной продукцией, а с другой – предоставит производителю надежный канал реализации.

Увеличение объема производства плодов косточковых культур и значительное повышение его экономической эффективности невозможно без активизации государственной поддержки. Основные ее положения заключаются в следующем: продление на ближайшую перспективу действия Закона Украины “О сборе на развитие вин

оградарства, садоводства и хмелеводства”, выделение инвестиций на создание насаждений, льготное кредитование со сроком возвращения кредитов через 5-6 лет после их получения, законодательное закрепление порядка формирования амортизационного фонда с балансовой стоимости насаждений отдельно по каждой культуре по нормам, которые соответствуют нормативным срокам их продуктивного использования, развитие рыночной инфраструктуры, защита отечественных производителей плодов косточковых культур от экспансии из других стран, создание в Министерстве аграрной политики Департамента садоводства и виноградарства, деятельность которого была бы направлена на решение проблем производства, дистрибуции, оптовой торговли продукцией садоводства, виноградарства и продуктами их промышленной переработки.

Ключевые слова: экономическая эффективность, рынок, специализация, концентрация, породно-сортовая структура, рыночная инфраструктура, экспорт, государственная поддержка.

Summary

Zaharova N.Yu. The economic efficiency of stone fruit production and main organizational economic factors of its improvement. – Manuscript.

Dissertation for a candidate of economic sciences degree in speciality 08.07.02 – Economics of agriculture and agro-industrial complex. – National scientific center “Institute of Agricultural Economics”, Kyiv, 2006.

The main results of studying the theoretical, methodical and practical foundations of determining the stone fruit production economic efficiency and main organizational economic factors of its improvement in the agricultural enterprises in the Southern steppe zone are expounded in the dissertation. The essence of category of efficiency and its peculiarities in horticulture are elucidated, the main principles of formation of fruit and berry markets are highlighted. The zone's natural-economic potential for stone fruit production is defined, the results of retrospective analysis of this production and its economic efficiency are stated, economic evaluation of its marketing channels is provided.

The directions of future development of stone fruit production are substantiated. The effect of basic organizational-economic factors on improving the economic efficiency of this production is determined. The proposal to improve the strain variety structure of stone fruit plantings on basis of accounting their investment pay off time has been made in order to accelerate the turnover of fixed capital in horticulture. For the development of market infrastructure it has been proposed to found the ramified system of retail trade of fruit and berries in the region. The directions of agitation of state protectionism of horticulture are identified.

Key words: economic efficiency, market, specialization, concentration, location, strain-variety structure, market infrastructure, export, state support.

Підп. до друку 07.12.2006. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл. - вид. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. 166.

Видання та друк – Національний науковий центр “Інститут аграрної економіки”
03127, м. Київ-127, вул. Героїв Оборони, 10

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2065 від 18.01.2005 р.